

"Художество" і "мастацтва": да пытання адэкватнасці
літаратуразнаўчых тэрмінаў у беларускай медыявістыцы

Ляўшун Л.В.

Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы
НАН Беларусі

У айкумене *Slavia orthodoxa* перакладчыцкая праца трымаецца кірыла-мяфодзіеўскай традыцыі „анталагічнага перакладу“, сутнасць якога у тым, што адзінкай перакладу з’яўляецца не слова, але эйдас, які знаходзіць сабе новае ўвацвялесенне ў мове перакладу. Пераклад царкоўнаславянстваў на сучасную беларускую мову патрабуе таксама „анталагічнага“ падыходу.

Напрыклад, у культуры даўняй Русі адзначалася катэгарычнае супрацьпастаўленне двух паняццяў, якія вызначалі прынцыпова розныя спосабы стварэння мастацкіх вобразаў: *художество* – *хитрость*. У сучаснай беларускай гэта аманімічная пара рэдукавалася да адной лексемы – *мастацтва*, што значна абцяжарвае адэкватны пераклад старажытных тэкстаў. Бо з пункту гледжання эйдэтычнай структуры згаданых паняццяў *мастацтва* гоесна *хитрости*, а *художество* застаецца без сэнсавай пары.

Хитрость усведамлялася як творчасць сама-дзейная, агенетычная, не маючая прэцэдэнтаў. З аднаго боку *Хитрецом* усяго свету завецца Бог як насамрэч самаўладны Творца сапраўды агенэтычнага вырабу – светабудовы, з другога – той, хто „падмяняе“ сабой Бога, „узурпіруючы правы“ Творцы. Адпаведна „хитрость“ атрымоўвае далатковае значэнне падмана, ілжы, блюзнерства, спакусы. Праславянскае *хуть-* паходзіць ад **хутити* і **хvatati* = гвалтоўна захопліваць; словамі *хытьр* і *хытьрьць* перакладаліся таксама грэчаскія *τεχνικός*, *τεχνίτης* і нават *ρῆτωρ* (Супр.), што падкрэслівае тэхналагічнае адценне дадзенага паняцця.

Паняццем *художество* абазначалася тое, што створана па натхненні і благаслаўненні ад Бога-Творцы. „художество“ важна блізкасць праславянскіх **xQnd* (здесь должно быть о-носовое, то есть “с запятой” внизу) (ад якога „художный“, „художство“) і **xund* (ад якога „хоудь“, „хоужднн“ – славянскі эквівалент старажытнагрэчаскага *ψεδδος* – падман, ілжа) /*Фасмер 1996 Т. 4, с. 282/* У даўнярускай мове алным і тым жа словам „художество“ абазначаліся таксама і „дзеі“ увагуле, у тым ліку „худые дела“ /*Срезневский 2003 Т.3, стр. 1415/* (у першым выпадку – як маркер „высокага стылю“; у другім, магчыма, – як выражэнне іроніі). Відаць, на перасячэнні гэтых амонімаў („художный“ і „худогы“) і сфарміравалася разуменне *художства* як увасобленай у меру сіл чалавечай недасканаласцю (с. зн. „худостью“) найдасканалай думкі Бога-Творцы.